

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

Ondřej Hampl

**OBRAZ NOVÉHO SVĚTA V KOSMOGRAFII ČESKÉ
ZIKMUNDA Z PÚCHOVA**

A ČESKÉ SOUDOBE LITERATUŘE 16. STOLETÍ

(Bakalářská práce)

Vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Prchal Pavlíčková, Ph.D.

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval zcela samostatně a uvedl v ní veškeré použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne 17. 8. 2018

.....

Ondřej Hampl

Poděkování:

Rád bych touto cestou poděkoval mojí vedoucí bakalářské práce doc. Mgr. Radmile Prchal Pavlíčkové, Ph.D. za užitečné rady při psaní této práce, vstřícný přístup a hlavně čas, který mi věnovala.

Obsah

Úvod	5
Metodologie.....	11
1. Sebastian Münster	12
2. Kosmografie česká	14
2.1 Struktura Kosmografie české.....	16
2.2 O Nových Ostrovích	17
3. Nový svět v soudobé literatuře	24
3.1 Život a dílo Mikuláše Bakaláře.....	25
3.2 Spis o nových zemích	27
4. Komparace textů Zikmunda z Púchova a Mikuláše Bakaláře.....	31
Závěr.....	35
The summary	38
Seznam pramenů a literatury	39

Úvod

Ještě na počátku 15. století byl svět, jak jej známe dnes, v povědomí lidí takřka omezen pouze na území dnešní Evropy, část Afriky a Asii. Pokud pomineme Staroislandské ságy, které byly prostému evropskému člověku nedostupné, tak obyvatelé starého kontinentu neměli o tom americkém prakticky žádné informace. Změna nastala až na přelomu 15. a 16. století, kdy byla objevena Amerika, v té době nazývána Nový svět.

Z hlediska českého prostoru lze považovat za „zlatý věk“ tohoto období počátek 16. století, kdy se na trůn dostává rod Habsburků, konkrétně roku 1526. S příchodem tohoto rodu, jenž se velmi zajímal o vědu, umění a „neznámo“, kterým se Nový svět dal tehdy charakterizovat, se českým zemím velmi přiblížil daleký svět, který ještě před 50 lety byl Evropě neznámý. Obyvatelům českých zemí se díky tomuto pokrokovému objevu začaly nabízet nové možnosti, ať již kulturní nebo ekonomické. Habsburkové byli totiž velmi bohatým, a díky své sňatkové politice, i rozsáhlým rodem.¹

Jedním z faktorů, který ovlivnil povědomí Čechů o Novém světě, byl příchod jezuitů do Prahy roku 1556.² Mezi jezuity bylo mnoho Španělů, kteří do Čech zavítali a zasloužili se o kulturní rozmach. Dále je potřeba zmínit španělské příslušníky na královském dvoře, jimiž byli například Guillén de San Clemente nebo Juana de Borju, kteří se aktivně zapojovali do kulturního dění.³

Dalšími, neméně důležitými faktory, jež zásadně ovlivnily pronikání informací o Novém světě do českých zemí, byly zpravidla spisy mořeplavců ze Španělska nebo Portugalska, které byly převážně adresovány samotnému králi nebo jejich příznivcům.⁴ Nicméně všechny tyto informace a spisy samotných účastníků výprav se nedostávaly k širší veřejnosti, ať z důvodu nedostupnosti těchto spisů nebo neznalosti latinského jazyka.

Díky již zmíněným zámořským objevům a také oživení Ptolemaiova díla, pojetí geografie a popisu veškerého světa, Evropa zažívá neobyčejný nárůst kartografických spisů a prací s nimi spjatých. Tyto práce nazýváme jako kosmografické.

---

¹ Kašpar O.: *Soupis pramenů k dějinám zámořských objevů*. Praha 1992, s. 6.

² Tamtéž

³ Tamtéž

⁴ Kašpar O.: *Nový svět v české a evropské literatuře 16.– 19. století*. Praha 1983, s. 35.

Jako nejznámější příklad můžeme uvést německy psanou kosmografií Sebastiana Münstera z roku 1544. Byla nejproslulejší a nejrozšířenější v celé Evropě a její latinské vydání⁵ si vyžádali různí panovníci, dokonce i sám Karel V. Münster toto nové vydání značně obohatil. Byly přidány nově získané zkušenosti a také nové ilustrace. Toto vydání Münsterovy kosmografie se stalo inspirací pro vyhotovení českého překladu s názvem *Kozmografia Česká*⁶, který roku 1554 zpracoval Zikmund z Púchova.

Kosmografie měla dříve stejný význam jako geografie, ale v praxi se tyto velmi frekventované pojmy jevily velmi nejasně, až chaoticky. Dle Ptolemaia je hlavním úkolem geografie popsat či zakreslit veškeré dosud objevené části Země. O přesnější definici pojmu se postaral Johannes Werner, který geografii dává za úkol měřit a určovat zeměpisné vzdálenosti. Nicméně dle Petra Apiana, německého kosmografa, se má samostatná kosmografie zabývat astronomickými základy zeměpisu.⁷

Dalšími známými kosmografiemi jsou *Cosmographiae introductio* Martina Waldseemüllera, která vyšla v roce 1507 pětkrát. Oblíbené byly rovněž práce Henrica Glareana, Joachima Valdiana, Oronce Finé či Johanna Hontera, Johanna Rawa, Francisca Barocia, Francisca Alvarese, Juana Pereze de Moya a Laurentia Corvina.⁸

Až do doby, kdy Münster sepsal své dílo, byly kosmografie prakticky jen krátké spisy přinášející čtenáři základní astronomický a matematický přehled zeměpisu, popisy světadílů, popřípadě názorný přehled objektů v nich. Münster do těchto spisů přinesl určitou originalitu. Nejedná se už pouze o základní údaje o daném místě, ale souhrn veškerých zeměpisných a dějepisných informací o světě. Jde zcela o nový pohled na svět, který pro další generace přináší informace o krajinách a městech i s jejich historií.⁹

Vraťme se však k samotné práci Zikmunda z Púchova, který zpracoval již výše zmíněný český překlad *Kosmografie Česká*. Právě tato kosmografie je hlavním a nejdůležitějším pramenem celé této bakalářské práce. Dílo bylo na svou dobu velice neobvyklé, minimálně svým informačním významem. *Kosmografie česká* je často

---

⁵ *Cosmographiae universalis Libri IV* vyšla poprvé v Basileji u H. Petri roku 1550.

⁶ MÜNSTER, Sebastian: *Kozmografia Česká: To jest wypsání o položení krajín neb zemí y obyčejích národuow wsseho swieta a hystorii podlé počtu lethnaném zběhlých, prwénikdá tak pospolku w žádném jazyku newidaná* (dále *Kosmografie česká*). Praha 1554. Překlad: Zikmund mladší Z PÚCHOVA.

⁷ KREJČOVÁ, Markéta: *Katolická reformace v Kosmografii české Zikmunda z Púchova*. Praha 2010, s. 4.

⁸ HORÁK, Bohuslav: *Dějiny zeměpisu II. Doba velkých objevů*. Praha 1958., s. 188–192.

⁹ Tamtéž

označována jako nejrozsáhlejší česká kniha 16. století.¹⁰ Avšak při detailnějším bádání zjistíme, že ač je *Kosmografie česká* bezesporu významným pramenem z 16. století, je v české literatuře velmi opomíjena. Čeští historikové se často zabývají pouze jejím rozsahem, popřípadě místem a prostředím, ve kterém bylo napsána nebo známější latinskou předlohou Sebastiana Münstera. Dozvídáme se i základní informace o obsahu díla, výrazných odlišnostech Zikmundova překladu od latinské předlohy, ale do podrobné analýzy knihy, až na nepočtené výjimky, se se historikové nepouštějí.¹¹

Kosmografie česká je dílo, které svým rozsahem a informačním sdělením nemělo na českém území obdoby. Obsahuje, mimo jiné, kapitolu „*O Nových ostrovích*“, která se zabývá Novým světem, dnešní Jižní a částečně Střední Amerikou. Právě tato kapitola je jeden z důvodů, proč jsem zvolil kosmografii Zikmunda z Púchova jako podklad k této práci. Dle mého je kniha sloučením dvou vědních oborů – historie a geografie. Tyto dva obory jsou mi velmi blízké, stejně tak jako téma zámořských objevů. Z tohoto důvodu jsem zvolil právě toto téma bakalářské práce.

Významným pramenem, se kterým budu rovněž v této bakalářské práci pracovat, je „*Spis o nových Zemích a o novém světě, o němžto jsme prve žádné známosti neměli ani kdy co slychali*“ Mikuláše Bakaláře z roku 1506. Jedná se o kratší dílo, které autor vytvořil na základě dostupných spisů ze zámořských cest španělských a portugalských mořeplavců.

Je také nutno uvést pramen, s nímž sice v této práci nebudu nikterak výrazně pracovat, ale jehož význam je v kontextu informací o Novém světě velmi důležitý. Jedná se o dílo Juana de Léryho, v českém překladu „*Historie plavení se do Ameriky, kteráž i Brasilia slove*“. Jsem přesvědčen, že rozbor a následná komparace Bakalářova a Zikmundova díla bude pro tuto práci postačující a lépe zapadne do kontextu práce. Bakalář své dílo psal takřka na počátku zámořských objevů a Zikmund téměř po 50 letech, konkrétně tedy roku 1554, což by zhruba odpovídalo i době mezi *Kosmografií českou* Zikmunda z Púchova a spisem Juana de Léryho. Nicméně si troufám tvrdit, že vzhledem k tomu, že sám Juan de Léry žil v druhé polovině 16. století několik let v Brazílii, kde nasbíral spoustu

---

¹⁰ MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef: *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl 2004, s. 188.

¹¹ Tento názor potvrzuje ve své studii i Jaroslav Pánek, viz PÁNEK, Jaroslav: *Praha a středoevropské metropole v Kosmografii české Zikmunda z Puchova*. In: JÍŠOVÁ, Kateřina (ed.): *V komnatách paláců – v ulicích měst*. Sborník příspěvků věnovaných Václavu Ledvinkovi k šedesátým narozeninám. Praha 2007, s. 103.

poznatků a zážitků¹², bude jeho dílo natolik rozsáhlé, že by pojalo i rozsah diplomové práce, která by se rozbořem jeho spisu zabývala.

Mým původním záměrem byla komparace díla Juana de Léryho, Zikmunda z Púchova a Mikuláše Bakaláře. Ačkoli se Léryho spis, respektive jeho překlad do češtiny řadí k nejvýznamnějším dílům českého dějepisectví o Novém světě v průběhu 16. století, rozhodl jsem se prvního jmenovaného vyřadit a věnovat se čistě srovnání prací Zikmunda a Bakaláře. Neuvést však aspoň malý exkurs do Léryho života, a hlavně díla „*Historie plavení se do Ameriky, kteráž i Brasilia slove*“ by bylo trestuhodné a kvalitě práce by to nejspíše ubralo.

„*Historie plavení se do Ameriky, kteráž i Brasilia slove*“ je česky přeložený spis Juana de Léryho, napsaný roku 1590. Spis se po Evropě původně šířil ve dvou jazykových vyhotoveních. Nejdříve francouzsky, a poté latinsky. Překlad do češtiny obstarali Pavel Slovák a Matěj Cyrus, bratři jednoty bratrské. Nicméně originální spis se dočkal svého vůbec prvního výtisku již v roce 1586, tedy 4 roky před českým překladem.¹³ Do dnešního dne je jediný rukopisný dochovaný český překlad Léryho spisu uložen v bývalé zámecké fürstenberské knihovně na Křivoklátu.¹⁴

Léry svoji cestu mezi lety 1556–1558¹⁵ popsal ve spise roku 1586, tedy 30 let po své cestě do Brazílie.¹⁶ Po svém návratu domů sepsal Léry všechny své zkušenosti ze zaoceánské cesty a života ve francouzské kolonii, na jejímž místě o několik set let později vzniklo Rio de Janeiro.¹⁷

Cestopis se celkově skládá z dvaadvaceti kapitol a je rozdělený na dvě části. První z nich je popisem samotné cesty do Ameriky, života ve francouzské osadě, která vznikla v Guanabarské zátocce, a samozřejmě návratu domů. Druhá část Léryho spisu je zaměřena

---

¹² KAŠPAR, Oldřich: *Morava a Nový svět. Velké zámořské a jejich ohlas v českých zemích*. Olomouc 1992. Nečíslováno

¹³ KAŠPAR, Oldřich – PEŠEK, Jiří: *Zprávy o Novém Světe v knihovnách pražských měšťanů předbělohorského období*. In: *Pražský sborník historický XXI*, 1988, s. 9.

¹⁴ KAŠPAR, Oldřich: *Morava a Nový svět. Velké zámořské objevy a jejich ohlas v českých zemích*. Olomouc 1992. Nečíslováno

¹⁵ TYL, Zdeněk – HAUSER, Přemysl: *Památky staročeské literatury ze čtyř století* [online]. In: *Časopis Naše řeč*, ročník 41 (1958), číslo 7-8, s. 217-224. [cit. 16. 5. 2018]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4638>

¹⁶ KAŠPAR, Oldřich – PEŠEK, Jiří: c. d., s. 9.

¹⁷ TYL, Zdeněk – HAUSER, Přemysl: *Památky staročeské literatury ze čtyř století* [online]. In: *Časopis Naše řeč*, ročník 41 (1958), číslo 7-8, s. 217-224. [cit. 16. 5. 2018]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4638>

spíše na domorodé obyvatelstvo. Mohli bychom ji označit za národnostní, či etnografickou monografií.

Cílem této bakalářské práce bude zodpovězení otázek: *V čem jsou texty odlišné? Jak se změnil geografický pohled na Nový svět od doby, kdy svůj spis vydal Bakalář a Zikmund? Jak je vyličen pohled na obyvatelstvo v Bakalářově spisu a jak v Zikmundově kosmografii? Přinesla Zikmundova kosmografie nová témata oproti dřívějšímu Bakalářovu spisu?* Otázky jsou takto formulovány z toho důvodu, že Mikuláš Bakalář psal své dílo sotva na počátku zámořských objevů a Zikmund o necelé půl století později. Bude se tedy jednat o komparaci obou děl. Výsledkem komparace pak bude zodpovězení výše zmíněných otázek.

Zaměřím se tedy primárně na kapitolu „*O nových Ostrovích*“ ve zmíněné *Kosmografii*. Rozhodl jsem se tak proto, že se jedná o poměrně rozsáhlé dílo a na práci s celou *Kosmografií českou* nebude tedy prostor a bylo nutné vymezit si oblast, které bych se chtěl v této práci věnovat. Neméně důležitým úkolem bude analýza výše uvedeného díla „*Spis o Nových zemiích a o Novém Světě, o němžto jsme prve žádné známosti neměli ani kdy co slychali,*“ Mikuláše Bakaláře z roku 1506.

Možnosti dalšího bádání v *Kosmografii české* jsou vzhledem k objemu informací v ní obsažených opravdu velké. Je jen škoda, že se tomuto tématu detailněji věnuje jen hrstka historiků.

Než se dostaneme k samotnému jádru práce, bude jedna z dílčích kapitol věnována Sebastianu Münsterovi, který se zasloužil o to, aby kosmografie, tak jak ji známe dnes, vůbec vzniknut.

Stěžním bodem práce pak bude detailní rozbor *Kosmografie české*. Důraz bude kladen na prostředí, ve kterém vznikala, a na poměry, v nichž byla psána. Kapitola se bude samozřejmě zabývat i stručnou koncepcí samotné kosmografie. V poslední řadě se zaměřím na samotnou pasáž *O nových ostrovích*, která je na první pohled svým rozsahem, oproti celé kosmografii, velmi krátká. Dle mého názoru jsou však informace v této dílčí pasáži kosmografie natolik obsáhlé, že by si zasloužily větší pozornost, než tu kterou jim mohu v rámci této práci nabídnout.

Obdobný postup uplatňuji v případě Mikuláše Bakaláře a jeho *Spisu o nových zemiích*. Autorovi a jeho spisu bude taktéž přidělena jedna samostatná kapitola, jež bude mít

za cíl přiblížit Bakalářův život a posléze i okolnosti vzniku samotného díla, či pojetí Nového světa.

V rámci sekundární literatury mi k pochopení celé problematiky dopomohla diplomová práce Martina Stodůlky na téma *Středoevropský prostor v Kosmografii české*.¹⁸ Autor zde komplexně pojednává o vyobrazení nejen českých zemí v Kosmografii české na území střední Evropy. Za zmínku stojí jeho zpracování obsahu celé Kosmografie české, které pozdějším badatelům výrazně usnadní orientaci v Kosmografii Zikmunda z Púchova. Další důležitou prací, díky které lépe chápu genezi životního díla Zikmunda z Púchova, byla bakalářská práce Markéty Krejčové na téma *Katolická reformace v Kosmografii české*.¹⁹ Autorka zde řeší, co mohlo motivovat Zikmunda k vyhotovení své kosmografie. Každopádně nejzásadnější sekundární literatura, která se přímo věnuje problematice Nového světa, vychází z výzkumu historika Oldřicha Kašpara.²⁰ Mimo jiné budu pracovat se studií Jaroslava Pánka, který se zde zabývá obrazem středoevropských metropolí v Kosmografii české a článkem Františka Palackého, ve kterém se dočteme co všechno obnášel samotný tisk a finanční stránka kosmografie a dalších významných autorů, kteří se tématu „kosmografie“ věnovali.

V závěru práce se budu věnovat samotné komparaci výše zmíněných pramenů a zhodnotím, co mají oba prameny společné, nebo v čem se naopak rozcházejí. Je však třeba zdůraznit, že se v obou případech jedná o zcela jiný typ spisů, což se musí během komparace zohlednit.

---

¹⁸ STODŮLKA, Martin: *Obraz středoevropského prostoru v Kosmografii české*. Olomouc 2017.

¹⁹ KREJČOVÁ, Markéta: *Katolická reformace v Kosmografii české Zikmunda z Púchova*. Praha 2010

²⁰ Oldřich Kašpar je jeden z nejvýznamnějších historiků zabývajících se problematikou Nového světa a jeho dopadu na české území v 16.–19. století.

Metodologie

V úvodu samotné práce jsem představil dobu zámořských objevů a popsal jejich vliv na obyvatele Evropy, potažmo českých zemí, do kterých v důsledku objevů pronikaly nové informace. Za důležitou součást této práce považuji představení pojmu kosmografie, protože právě *Kosmografie česká* Zikmunda z Púchova je jedním ze stěžejních pramenů, ze kterých čerpám. Z tohoto důvodu se v úvodu věnuji vzniku těchto prací, společně s nejvýznamnějšími autory, jako byl například Sebastian Münster. Zmínil jsem, co předcházelo samotným kosmografiím a co přimělo autory k jejich zpracování. Samotná práce se však bude věnovat rekonstrukci obrazu Nového světa v *Kosmografii české* a soudobé literatuře 16. století, konkrétně tedy *Spisu o nových zemích* Mikuláše Bakaláře.²¹ V samotné *Kosmografii české* je pak Novému světu věnována kapitola *O nových ostrovích*.

První kapitola práce bude věnována Sebastianu Münsterovi, nejvýznamnějšímu autorovi kosmografií, ze kterého čerpali i pozdější autoři. Přiblížím jeho život a rovněž to, co Münstera vedlo k sepsání jeho nejvýznamnějšího díla *Cosmographia*. Na základě této kapitoly bude pozornost věnována přímo vzniku českého překladu již zmíněné Münsterovy kosmografie. Nabízí se otázka, proč se v této práci v první řadě věnuji Zikmundově kosmografii místo Bakalářovu *Spisu o nových zemích*, když bych z chronologického hlediska měl nejprve uvést právě Bakaláře. Je tomu tak proto, že jsem v první kapitole o Münsterovi uvedl latinský překlad *Cosmographia universalis*, ze které jako překlad vznikla *Kosmografie česká* Zikmunda z Púchova. Jedná se tedy čistě o plynulé navázání tématu. Zde bych se rád zaměřil na život autora, krátce se věnoval koncepci celé kosmografie a následně detailně rozebral kapitolu *O nových ostrovích*. Další stěžejní částí této práce bude detailní rozbor *Spisu o nových zemích* Mikuláše Bakaláře. Budu se věnovat, podobně jako u *Kosmografie české*, životu autora, okolnostem vzniku díla a následně samotnému rozboru.

Předpokládám, že se mi na základě získaných poznatků z jednotlivých rozborů podaří vytvořit komplexní komparaci obou významných pramenů, které mezi jejich sepsáním dělí téměř 50 let. Tímto bych měl dostat odpovědi na stěžejní otázky této práce.

---

²¹ O důvodu zvolení tohoto pramene bude pojednáno níže.

1. Sebastian Münster

„Sebastian Münster, rodák z vesnice Ingelheimu, učenec z Heidelbergu, absolvent univerzity v Tübingenu, žák Konráda Pelikana a Johhanese Stöfflera, občan Basileje, mnich františkánského řádu, katolík, přívrženec reformace, heretik, adogmatik, učitel teologie, profesor hebrejštiny, znalec svatých jazyků, překladatel, náruživý cestovatel, editor, kartograf, muž z bývalé stomarkové bankovky – významný člověk.“²²

Sebastian Münster byl ve své době významným člověkem, dnes se s tímto jménem můžeme setkat jen zřídka. Pokud se však budeme zajímat o geografii, historii světa, jedním slovem kosmografiemi 16. a 17. století, na toto jméno bezpochyby narazíme.

Sebastian Münster²³ se narodil na začátku roku 1488, konkrétně 20. ledna v prosté oblasti zemědělské ve městě jménem Ingelheim.²⁴ Již od malička byl nadaným žákem a poměrně v krátké době absolvoval trivium. Sebastian Münster pocházel z bohaté rodiny, jelikož jeho otec pracoval jako spitalmeister.²⁵ Později se dostal do města Heidelbergu, kde studoval logiku, kosmologii, teologii, matematiku a přírodní vědy.²⁶ V stejném městě roku 1506²⁷ vstoupil do františkánského řádu, kde mohl svoje znalosti dále prohlubovat. Ve spojení s řádem se Münster roku 1509²⁸ dostává do kláštera sv. Katariny v Rufachu, kde se setkává s Konradem Pelikanem, díky němuž si zdokonalil znalosti hebrejštiny. Ve stejném místě byl roku 1512 vysvěcen.²⁹ Jeho dalším působištěm se stala univerzita v Tübingenu, na které rozvíjel své matematické vzdělání. Později zde začal přednášet.³⁰ Mezi lety 1521 a 1529 opět působil v Heidelbergu, kde byl roku 1524 jmenován profesorem hebraistiky.³¹ Trvaleji se však usadil v Basileji, kde přednášel hebraistiku a kde se mezi lety 1547–1549 stal rektorem univerzity.³²

---

²² STODŮLKA, Martin: *Obraz středoevropského prostoru v Kosmografii české*, s. 12.

²³ „Než se kolem roku 1518 ustálilo jeho příjmení na německé podobě Münster a latinské Munsterus, lze se setkat i s pojmenováním Mönster nebo Mônster.“ STODŮLKA: c. d., s. 12.

²⁴ KREJČOVÁ: c. d., s. 5.

²⁵ STODŮLKA: c. d., s. 13.

²⁶ STODŮLKA: c. d., s. 13.

²⁷ V bakalářské práci Markéty Krejčové je uveden rok 1505. Avšak není uveden žádný relevantní zdroj, tudíž lze považovat za spornou. Proto uvádím rok 1506, ke kterému se odkazuje ve své práci Martin Stodůlka, který na toto téma čerpal z práce McLEANA.

²⁸ KREJČOVÁ: c. d., s. 5.

²⁹ Tamtéž

³⁰ Tamtéž

³¹ Tamtéž

³² Tamtéž

Münster je výhradně spojován s pojmem kosmografie, ale věnoval se i studiu přírodních věd. Jeho akademická práce však byla více ceněna v oborech teologie a hebraistiky. Důvodem mohlo být to, že byl členem františkánského řádu, z něhož chtěl vystoupit³³ kvůli jeho náklonnosti k reformaci, která se začala stupňovat ve 20. letech 15. století. Soudit tak lze na základě jeho cest mezi katolickým Heidelbergem a Basilejí, která byla vůči heretikům tolerantní.³⁴ Roku 1529 se Münster více ztotožňuje s reformací, a proto jej společnost začala považovat za reformátora. Někteří jezuité, například Andreas Frusius, jej označili za jednoho z nejvýznamnějších reformátorů 16. století.³⁵

Na svém nejvýznamnějším díle *Cosmographia*, z roku 1546, pracoval téměř 30 let. Dílo obsahovalo 6 knih, ve kterých byl podán podrobný popis dosud známého světa z geografického, náboženského i historického hlediska. Münster čerpal z významných autorů, jakými byli například Ptolemaios či Strabón, soudobých spisů a významných historických záznamů. Jeho dílo tak běžnému čtenáři nabízelo podrobný pohled na svět, který nemohl získat vlastní zkušeností. Jeho německy psaná kosmografie se však dočkala latinského vydání. Roku 1550 vydal Münster latinskou verzi kosmografie doplněnou o nové poznatky a zážitky, které za čtyři roky od vydání první, německé verze, získal a prožil.

Na začátku 50. let 16. století propuká v Basileji morová epidemie, která trvá až do roku 1553. Münster se však jejího konce nedožije a 26. 5. 1552³⁶ na její následky umírá.³⁷ Nedočká se tak věhlasu, který jeho *Cosmographia* následně ve světě vyvolá. Téměř do poloviny 17. století, konkrétně do roku 1628, se Münsterova kosmografie dočkala 35 vydání (20 německých, 5 latinských, 6 francouzských, 3 italských a 1 českého vydání).³⁸ *Cosmographia* se stala základem pro další díla toho typu. Jako příklad uveďme český překlad Münsterovy kosmografie, doplněný o nové poznatky, kterou sepsal Zikmund z Púchova.

---

³³ Stodůlka uvádí, že Münster poslal do řádu dopis s přáním, že by chtěl z řádu vystoupit. Toto tvrzení je v práci podloženo na základě práce McLeana. STODŮLKA: c. d., s. 15.

³⁴ Tamtéž

³⁵ STODŮLKA: c. d., s. 15.

³⁶ 27. 5. má v Basileji pohřeb. Viz STODŮLKA: c. d., s. 17.

³⁷ KREJČOVÁ: c. d., s. 5.

³⁸ Tamtéž

2. Kosmografie česká

„*Nejjasnější a nejkřesťanštější králi, pane muoj nejmilostivější. Velebný a urozený Jan z Puchova, administrátor Arcibiskupství svatého kostela pražského a archidiákon, strejc muoj, oumysl a vuoli Vaší královské milosti otevřel mi, jak byste Vaše královská milost, nejednou s ním své milostivé rozmlouvání, z obzvláštní k národu českému náchylnosti o přeložení Kosmografie z řeči latinské do řeči české mívati ráčili: o to se mnou jednáje a pilně mne k tomu napomínáje, abych dotčenou Kosmografii, jenž se česky vykládá Vypsání o položení všeho světa, do řeči české přeložil, kteráž jest jeho velebnosti císařské v řeči latinské od Munstera dedikována.*“³⁹

Výše uvedený úryvek nám může přiblížit okolnosti vzniku české verze *Cosmographie Universalis*. Dle textu Zikmund z Púchova jako předlohu použil latinskou verzi Sebastiana Münstera z roku 1550.⁴⁰ Lze tak usuzovat z předmluvy *Kosmografie české*, kde autor uvádí, že mu překlad trval čtyři roky.⁴¹ Mezi kosmografiemi však můžeme již na první pohled najít patrné rozdíly. Jedná se především o rozsah, kdy kosmografie Zikmunda z Púchova má 1800 stran a *Cosmographie Universalis* „pouze“ 1200 stran. Dalším patrným rozdílem je, že *Kosmografie česká* obsahuje pouze jednu mapu.⁴² Naopak latinská verze obsahuje desítky map a tisíce ilustrací.⁴³ *Kosmografie česká* je v tomto ohledu poněkud slabším, méně zajímavějším dílem. Oproti latinskému protějšku zkrátka zaostává, což nemůže vynahradit ani větší počet stran.

Důvodem mohly být finanční možnosti autora i jeho strýce Jana z Púchova.⁴⁴ Museli dobře uvážit, co do kosmografie zahrnout a co ne, aby to bylo finančně co nejvíce prospěšné. Tisk zajistila tiskárna Jana Kosořského z Kosoře. Přesnější informace o nákladech na vydání knihy poskytl František Palacký na začátku 19. století. Doslova píše: „*náklad na tu kosmografii převyšoval 1 200 kop (míšenských, bezpochyby), čili podlé nynějšího čísla,*

---

³⁹ Kosmografie česká, Předmluva, nečíslováno.

⁴⁰ Do roku 1554 byly vydány dvě latinské verze. Viz STODŮLKA: c. d. s. 34.

⁴¹ Kosmografie česká, Předmluva, nečíslováno.

⁴² STODŮLKA: c. d. s. 35. Viz KUCHAR, Karel: *Vývoj mapového zobrazení území Československé republiky I. Mapy českých zemí do poloviny 18. století*. Praha 1959.

⁴³ Tamtéž

⁴⁴ V dnešní době jej můžeme chápat jako nakladatele tisku. V práci Františka Palackého se můžeme dočíst, jakým způsobem sháněl finanční prostředky a jednal s lidmi, kteří měli na tisk přispět. Viz PALACKÝ, František: *Náklad na vydání Kosmografie české r. 1554*. In: *Časopis Českého museum*. Praha 1831, roč. 5., sv. 1., s. 439–440.

že asi 2 500 zl. ve stříbře vynášel. Za tu sumu mohl by byl pan Jan z Puchova tehdyž hezký stateček rytířský sobě koupiti!“⁴⁵

Finanční stránka byla velmi důležitá, protože Zikmund ani Münster nemohli v době psaní svých děl vědět, jestli bude kniha úspěšná. Proto je zapotřebí se odkázat na výzkum Pavliny Nováčkové, která se ve své bakalářské práci zabývá knihami v knihovnách olomouckých měšťanů v 17. století. Uvádí, že kosmografie a zejména dílo Sebastiana Münstera bylo v knihovnách měšťanů velmi populární.⁴⁶ Další poznatky o kosmografii v knihovnách pražských měšťanů přinesli Oldřich Kašpar s Jiřím Peškem, kteří hledali zmínky o Novém světě. Při svém bádání narazili na 41 knih, kterým dominovaly kosmografie. *Kosmografie česká* se zde vyskytovala v 16 případech a *Cosmographie Universalis* ve 2. Zbytek tvořily kosmografie s blíže nespecifikovaným názvem. Na závěr oba autoři uvádějí, že kosmografie jsou koncem 16. století více než frekventovaným pojmem.⁴⁷

Pokud se vrátíme k úvodu této kapitoly, konkrétně zmíněnému úryvku z předmluvy, je patrné, že si překlad *Kosmografie české* vyžádal sám Ferdinand I. Králova přání se zhostil Jan z Púchova a jeho synovec Zikmund z Púchova. Otázkou je, proč Ferdinand chtěl českou verzi, když už o několik let dříve dostal přímo od Sebastiana Münstera verzi latinskou. Odpověď můžeme hledat v době a situaci, ve které Ferdinand, krátce před vydáním české verze vládl. Je všeobecně známo, že král, potažmo císař se hlásil ke katolíkům, ale velká část Čech se hlásila k utrakvismu. Ze západu navíc pronikalo protestantství. V Čechách byla zavedena cenzura, s výjimkou *Kosmografie české*, která dostala majestát.⁴⁸ Nabízí se tedy možná odpověď na dříve položenou otázku. *Kosmografie česká* mohla sloužit jako nástroj propagandy Ferdinanda I. Podrobněji se na toto téma zaměřuje Markéta Krejčová ve své bakalářské práci.⁴⁹

Pokud jsme našli odpověď na otázku, proč chtěl Ferdinand I. českou verzi *Cosmographie Universalis*, nabízí se hned další otázka. Jaký potencionální prospěch v této práci spatřoval Zikmund z Púchova? Byl stoupencem katolické církve a je pravděpodobné,

---

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ NOVÁČKOVÁ, Pavlína: *Knihy a knihovny v pozůstalostech olomouckých měšťanů v letech 1645–1689*. Olomouc 2010, s. 37–38.

⁴⁷ KAŠPAR, Oldřich – PEŠEK, c. d., s. 6–14.

⁴⁸ STODŮLKA: c. d. s. 37. Viz MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef: *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl 2004, s. 192.

⁴⁹ KREJČOVÁ: c. d.

že tato práce mu poskytovala vidinu společenského vzestupu. Tento fakt není v 16. století nijak ojedinělý. Mnoho spisovatelů, nakladatelů či právě překladatelů s vidinou lepšího postavení vycházelo vstříc žádostem svých čtenářů, ale hlavně panovníků. Jako příklad můžeme uvést Mikuláše Konáče z Hodiškova, kterému se tento postup vyplatil.⁵⁰

2.1 Struktura Kosmografie české

Než se dostaneme k samotnému obrazu Nového světa v *Kosmografii české*, je potřeba nastínit koncepci samotného díla. Zikmundova kosmografie se od latinské verze Sebastiana Münstera výrazně liší, ať již zmíněným rozsahem nebo samotným počtem map a ilustrací. *Kosmografie česká* se dělí na dvě knihy. První kniha je doplněným, není jisté do jaké míry, překladem latinské verze. Druhou kniha pak tvoří vlastní text Zikmunda z Púchova, ve kterém uvádí historii světa a lidstva.⁵¹

Kniha začíná stvořením veškerého světa (pokud tedy vynecháme předmluvu, ve které Zikmund popisuje, co předcházelo sepsání tohoto díla). Pokračuje popisem obecných náboženských témat, jakými jsou nebe, peklo, andělé apod. Další pasáž se zabývá přírodními podmínkami a živly, nerostnými surovinami atp. Poté autor, respektive překladatel, vymezuje historii lidstva jako *šest věků*, kdy každý z nich má svoji vlastní kapitolu. *První věk* zahrnuje historii od Adama až po Noema⁵² a můžeme se v něm dočíst o vyhánění z ráje, prvním městu a Kainovi. *Druhý věk* začíná Noem a končí Abrahamem.⁵³ Zde se dočteme vše o potopě světa, co jí předcházelo a co se událo po ní. V této části kniha působí zmatečně, protože zde Zikmund zařazuje překlad *Cosmographie Universalis*, který začíná nadpisem: „*Vypsání světa druhého po potopě.*“⁵⁴ Zde se čtenář seznámí s geografickým a historickým vývojem všech známých kontinentů až do 16. století. Poté se Zikmund zase vrací v čase zpět a pokračuje ve svojí koncepci *šesti věků*.

Pojďme si nyní krátce přiblížit strukturu samotného latinského překladu, ve kterém se nachází i stěžejní kapitola této práce. Překlad je rozdělen na 3 kapitoly coby kontinenty – Asii, Afriku a Evropu.⁵⁵ Prvním kontinentem je Asie a je rozdělena na 3 menší části – Asii větší (oblast Mezopotámie a Persie), Asii menší (Blízký východ) a Indii, pod kterou spadají

---

⁵⁰ STODŮLKA: c. d., s. 38. Viz KOPECKÝ, Milan: *Literární dílo Mikuláše Konáče z Hodiškova*. Praha 1962.

⁵¹ STODŮLKA: c. d., s. 38. Viz, VLČEK, Jaroslav: *Dějiny české literatury I*. Praha 1951, s. 351.

⁵² Kosmografie česká, list 21.

⁵³ Tamtéž, list 28.

⁵⁴ Tamtéž, list 31.

⁵⁵ Nový svět (kapitola O nových ostrovích) spadá v této knize pod Asii.

ostrovy Jáva, Sumatra, Borneo, Zanzibar a překvapivě Madagaskar. Po Asii následuje podkapitola *O Nových ostrovích, která, kdy a skrz koho nalezeni jsou*.⁵⁶ Dále se dočteme o Africe a posléze i o Evropě, v té době již poměrně známé. Münster, respektive Zikmund, popisuje Evropu od západu k východu. Zmiňuje Hispánii, Francii, Britské ostrovy, pokračuje přes dnešní Nizozemsko, Belgie a Lucembursko, dále na východ až do Ruska.

Zikmund své dílo poměrně dost „rozkouskoval“ na jednotlivé podkapitolky, chybí mu však nějaké vodítko, dle kterého by se čtenář mohl lépe zorientovat. Toto napravil Martin Stodůlka, který ve své práci⁵⁷ uvádí kvalitní obsah celé *Kosmografie české*. Z pohledu dnešního čtenáře se jedná o velice užitečnou věc, která pomůže zorientovat se v jinak poměrně chaotickém díle Zikmunda z Púchova.

2.2 O Nových Ostrovích

V této kapitole zpracuji obecnou analýzu jedné z částí *Kosmografie české*, konkrétně tedy *O nových Ostrovích*, která nám lépe přiblíží, jak nahlížel člověk druhé poloviny 16. století na Nový svět, neboli dnešní Jižní a Střední Ameriku. Na první pohled se zdá, že Zikmund ve svém díle této dílčí části nevěnoval větší pozornost, tedy aspoň v porovnání s celým rozsahem kosmografie. Tato část přesahuje jen něco málo přes 20 listů, můžeme tedy nabýt dojmu, že Zikmund tuto kapitolu vložil jen z povinnosti a nechtěl se jí nějak významně věnovat. Naopak při detailnějším studiu zjistíme, že kapitola je velmi zajímavá a informačně bohatá.

Jak již bylo předesláno dříve, tato kapitola je rozsahově poněkud nevýrazná. Avšak paradoxně toho obsahuje mnohem více, než jiné soudobé spisy. Zikmund se nebál do svého pojetí o Novém světě zařadit více mořeplaveckých spisů, které této kapitole dodávají věrohodnost a obsahovou úplnost. Zikmund se neopírá jen o jeden či dva jednotlivé spisy mořeplavců, nýbrž o 7 záznamů z cest různých zámořských cestovatelů. Jedná se o spis Kryštofa Kolumba⁵⁸, všechny čtyři dopisy Ameriga Vespucciho, deník Hernána Cortése, jednoho z nejvěhlasnějších španělských conquistadorů, a také deník portugalského mořeplavce ve španělských službách Fernanda Magallanese. Jedná se tedy o všechny

---

⁵⁶ *Kosmografie česká*, list 94–117.

⁵⁷ STODŮLKA: c. d., s. 89–120.

⁵⁸ Nejznámější Kolumbův dopis je o jeho první cestě. Určený Gabrielu Sanchezovi z roku 1493. Originál se nezachoval. Dochovala se pouze jeho latinská kopie z téhož roku. Viz KNEIDL, Pravoslav: *Spis o nových zemích a Novém světě. Faksimile a výklad plzeňského tisku Mikuláše Bakaláře z roku 1506*. Praha 1981, s. 18.

zajímavé a podstatné spisy, které se na konci 15. století a v první půlce 16. století dostaly do Evropy a rozšířily se po ní.

Začátek kapitoly je klasickým úvodem do tématu. Autor zde popisuje, jak si lid začal uvědomovat, že pokud existují země a lidé v nich žijící směrem na východ, musí existovat něco i daleko za zemí Hispánskou, dnešním Španělskem. Popsáno je i to, jak se Kryštof Kolumbus dostal díky španělskému králi k možnosti plout daleko za Atlantik. Zajímavé je, dle textu v *Kosmografii*, že král nejdříve s vypravením Kolumba za oceán váhal. Nicméně později svolil a peníze na plavbu Kolumbovi poskytl. Důvodem byla naléhavá potřeba dalších zásob, hlavně potravin a zbraní pro vojsko.⁵⁹ Ferdinand Aragonský byl tedy nucen hledat nové země, které Španělsku tyto věci poskytnou.

Kapitola pokračuje samotným, krátkým popisem vyplutí a následné cesty Kolumba na západ. Zmíněno je proplutí okolo již tehdy známých Kanárských ostrovů a následné objevení nových ostrovů, pojmenovaných Hisspana a Johana. V textu věnovanému právě těmto dvěma ostrovům je charakterizováno obyvatelstvo ostrova a popsány přírodní podmínky.⁶⁰ Obyvatelé těchto ostrovů byli kanibalové. Pro civilizované Evropany to bylo něco nepředstavitelného, zvláště když zjistili, čím se domorodé obyvatelstvo živí a jaký je celkový způsob jejich života. Toto dokazuje následující výňatek ze Zikmundova díla: „bydleli v těchto Ostrovích lidé divocí, mezi kterýmžto žádného náboženství, žádné poctivosti a stydlivosti nebyl.“⁶¹

Kosmografie poskytuje ranně novověkému čtenáři celkem dobrý obraz života domorodé obyvatelstva. Svědčí o tom i další část textu v kapitole „*O nových Ostrovích*“, který nám přibližuje obyčej domorodého obyvatelstva. Je zde například zmíněno, co domorodci jedí místo chleba. Píše se zde rovněž o propíchaném obličejí, tělu ozdobeném různými předměty, ale také náboženských zvyklostech.

Zikmund dále píše o dalších Kolumbem objevených ostrovech, kde mořeplavec narazil na jednu osadu domorodců, kteří jej zprvu vítali a všemožnými dary obdarovávali. Důvod tohoto chování domorodců není v *Kosmografii* české blíže specifikován. Nicméně

---

⁵⁹ Kosmografie česká, list 95.

⁶⁰ Tamtéž

⁶¹ Tamtéž

toto chování můžeme označit za Cargo Kult⁶², podle něhož méně vyspělá kultura začne určitým způsobem uctívat tu vyspělejší. Nicméně po určité době začali domorodci družinu ohrožovat, v důsledku čehož Kolumbus podnikl menší vojenskou výpravu proti kanibalům.⁶³

Po dalších pasážích textu, které nám osvětlují další plavby Kolumba i jiných mořeplavců k břehům Nového světa, se dostáváme k podstatně zajímavějšímu tématu – vzájemným vztahům mezi Evropany a domorodým obyvatelstvem. Zikmund sděluje své pocity z dobývání Nového světa a nutno poznamenat, že ne zcela vhodným způsobem. *Kosmografie česká* byla patrně nástrojem náboženské propagandy katolické reformace v Habsburské monarchii.⁶⁴ Zikmund zde vyjadřuje svoje antipatie ke způsobům, jakým se Španělé chovali k domorodcům. Patrné to je přímo v kapitole „*Hišpanové se k obyvatelstvu ostrova nenáležitě zachovali*“. Zikmundovu kritiku směrem ke španělským conquistadorům nacházíme zase zde: „*Neb jakž pravili za zástěrou hledání zlata škody veliké a překážky jim (Indiánům) činili a skoro napořád všecku zemi plundrovali ... V tom čase pak ti Hišpanové, kteříž hledati zlata měli na zahálení a chlípnosti hovadské se oddali ...*“⁶⁵ Z uvedeného úryvku tedy vyplývá, že to byli sami Španělé, kteří proti sobě poštvali domorodé obyvatelstvo svou chamtivostí po zlatu a narušováním jejich přirozeného způsobu života.

Další dílčí kapitola je o zámořských plavbách portugalských mořeplavců, kteří se plavili na východ, například Fernanda Magallanes. Ten je v *Kosmografii české* zmiňován v souvislosti s plavbou k různým ostrovům, dnešním Filipínám. Magallanes umírá na filipínském ostrově Mactan.⁶⁶

Zikmund v dalších třech podkapitolách uvádí mořeplavce, kteří se rovněž vypravili za Atlantský oceán. Konkrétně zmiňuje Kolumbovu třetí výpravu na Nové ostrovy, výpravy Petra Alonsuse nebo Pinzóna.⁶⁷ Více prostoru dal však Zikmund jednomu z nejslavnějších

---

⁶² NOVOTNÝ, Vojtěch: *Cargo kult, český vědecký* [online]. In: Časopis Vesmír, vydání 79, 2000/5. [cit. 16. 5. 2018]. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2000/cislo-5/kargo-kult-cesky-vedecky.html>

⁶³ Tamtéž, list 95.

⁶⁴ KAŠPAR, O.: *Nový svět v české literatuře 16.–19. století*. Praha 1980, s. 31.; Bakalářská práce Markéty Krejčové, která se zabývá přímo katolickou reformací v *Kosmografii české*. Viz KREJČOVÁ, M.: c. d.

⁶⁵ O nových Ostrovích, kdy skrze koho nalezeny jsou, In: *Kosmografia česká*. 1554. list 97.

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ Tamtéž, list 100–101.

mořeplavců 15. a 16. století, Amerigu Vespuccimu⁶⁸. Autor v kosmografii zmiňuje čtyři Vespucciho plavby.⁶⁹ Jedná se o záznamy z výprav zmíněného mořeplavce, uskutečněných na přelomu 15. a 16. století. Nejznámější plavbou, která Amerika proslavila, byla jeho třetí výprava do Nového světa, o níž vydal leták mající za úkol informovat o tomto místě širší veřejnost. Vespucciho leták se jmenoval *Mundus Novus* a je považován za jeho nejslavnější dílo.

Dalo by se říct, že třetí Vespucciho výprava na západ do Nového světa měla až dramatický průběh. V úvodu spisu se Zikmund snaží vylíčit, jak portugalský král Emanuel zavolal Ameriga Vespucciho, aby přicestoval do Portugalska a vydal se za oceán do Nového Světa. Stát se tak má 10. května roku 1501. V následující části se Zikmund zaměřuje na domorodé obyvatele a označuje je doslova za hovada.⁷⁰ V další části se pak zmiňuje soužití Vespucciho skupiny s indiány. Popisuje prvotní stydlivost domorodců, kteří se postupem začali ztrácet ostych, nebo to aspoň Evropanům tak připadalo. Vespucci tedy vyslal dva ze svých lidí, aby prohledali ostrov, zatímco ostatní čekali v lodi. Když se po pěti dnech nevrátili, začala se o ně posádka obávat a vydala se je hledat. Po nějaké době se průzkumníci náhle objevili v doprovodu domorodých žen. Přímo před očima posádky byl jeden z nich udeřen do hlavy tupým předmětem a na místě zemřel. Když si toho všimli ostatní domorodí obyvatelé ostrova, odtáhli tělo směrem ke svojí vesnici, zbytek Vespucciho posádky utíkal zpátky k lodi, protože na ní indiáni zaútočili. Zikmund zde popisuje i jednu drastickou scénu, kterou domorodci naložili s tělem mrtvého námořníka. „*V tom ženy, kteréž mládence toho zabily, že se Hyšpanové na to dívali, na kusy ho sekaly, k tomu ty kusy jim vhažovali, v ohně velikého pekly, a jedly.*“⁷¹ Konec třetího Vespucciho spisu se již zabývá pouze tím, jak se s tímto děsivým zážitkem vyrovnat a odplout dál na jih podél pobřeží.

Tímto Zikmund uzavírá první část conquisty, kterou bychom mohli nazvat objevitelskou. Druhou část kapitoly *O nových ostrovích* bychom pak mohli označit jako dobovatelskou, protože se v ní autor začíná zmiňovat o podmanění Nového světa ze strany Portugalska a Španělska. Jedna z podkapitol nese název „*Král Portugalie některých míst v Indii dobyl a podmanil*“⁷². Zikmund zde popisuje portugalskou výpravu do východních

---

⁶⁸ Více o Amerigu Vespuccim v kapitole: *Nový svět v soudobé literatuře*, s. 19.

⁶⁹ Tamtéž, list 101–103.

⁷⁰ Ve staročestíně je člověk pod pojmem „hovado“ označován jako nemyslicí tvor, tupý či omezený člověk. „... *Lidé horší byli než hovada*“, In: *Kosmografia česká*. 1554. list 103.

⁷¹ Tamtéž

⁷² Tamtéž, list 104.

zemí. Nedílnou součástí této kapitoly je i vylíčení záměrů Portugalců, kteří chtěli nově objevené země získat pro svoje účely a nebáli se přitom použít i násilí. Zikmund se zmiňuje o dobytých územích a povraždění nepřátel. V další části textu pak píše o domorodcích, kteří se vzdali a přidali na stranu armády, čímž se vyhnuli jisté smrti.

Po vylíčení portugalské expanze do nového světa představuje Zikmund druhou nejzajímavější část kapitoly *O nových ostrovích, kterak kdy a skrz koho nalazeni jsou*. Jedná se o Hernána Cortése, jednoho z nejvýznamnějších španělských dobyvatelů, který se vypravil do Ameriky.

Zikmund předkládá korespondenci Hernána Cortése s vysoce představenými osobnostmi v Evropě. Jedním z nich je i papež Kliment VII, kterému Cortés sděloval svoje zážitky z výpravy za Atlantský oceán. Autor v této kapitole věnuje tomuto dobyvateli nejvíce prostoru možná proto, že právě Cortés stál u jednoho z největších objevů střední Ameriky od jejího objevení vůbec. Hernán Cortés otevřel pomyslnou bránu do bohaté Aztécké říše. Jak Španělé poznávali obyvatele Aztécké říše, dostaly s k nim postupem času zvěsti o bájném městě Temixtitam⁷³, jehož bohatství přesahovalo zatím vše, co doposud Hernán Cortés a jeho výprava viděli.⁷⁴

V další podkapitole Zikmund opěvuje všemocné a vzácné město Temixtitam, které bylo Evropany, a hlavně Cortésem tak ceněno. Důležitou součástí této zprávy je pohled španělského conquistadora na víru Aztéků, jejich zvyky a tradice.⁷⁵

Velmi poutavé muselo pro českého čtenáře být vykreslení různých aztéckých obětních rituálů. Zikmund detailně, na základě Cortésových dopisů, popisuje tyto rituály. „*Obyčej mají též, krev svou vlastní bohuom obětovati, kterouž rozličným způsobem sobě z jazyku, srdce, rukou a z prsí vytočují. A tu krev vzhuru k nebi házejí a stěny v chrámech jí skropují, nadívajíce se, takovou věcí, že bohy své spokojují.*“⁷⁶

H. Cortés velmi reálně popisuje aztécké stavby a chrámy, jejich bohatství, drahé textilie, honosnost a monumentálnost.⁷⁷

---

⁷³ Jedná se o centrum Aztécké říše Tenochtitlán, dnešní Ciudad de México.

⁷⁴ O nových Ostrovích, kdy skrze koho nalezeny jsou, In: Kosmografia česká. 1554, list 110.

⁷⁵ KAŠPAR, Oldřich: *Nový svět v české literatuře 16. století* [online]. In: Studia Ethnologica Pragensia 1/2015. [cit. 16. 5. 2018]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/11066151-Novy-svet-v-ceske-literature-16-stoleti.html>

⁷⁶ Kapitola „O některých v nově nalezených ostrovích a národech k papeži Klimentovi sedmému vejtah listu psaného“ In: Kosmografia česká. 1554., list 105.

⁷⁷ Tamtéž

Zajímavým tématem jsou hygienické návyky krále Montezumy. Král si před každým jídlem i po něm myje ruce. Ty si pak utírá do ručníku jen jednou, přičemž ručník musí být vždy nový. Stejně je tomu i s nádobami na konzumaci jídla, na každé další jídlo bylo vždy třeba nového nádobí.⁷⁸

Další dvě podkapitoly⁷⁹ představují nově objevené ostrovy v dnešním Karibském moři, včetně jejich rozmanité krajiny, přes které se španělské výpravy dostávaly do Aztécké říše. V těchto kapitolách se lze dočíst o domorodém obyvatelstvu a jejich zvycích, povahách a vztahu ke zvířatům. Jak Zikmund popisuje, měli zvláštní vztah k ptactvu, které chovali a uctívali. V podstatě ptáky vnímali jako bohy.⁸⁰ Zajímavou podkapitolou je právě „*Evilat krajina indská*“, která v kosmografii spadá pod kapitolu „*O nových ostrovích*“, Nicméně je zde psáno o slonech⁸¹, kteří se na území Střední a Jižní Ameriky nikdy nevyskytovali. Pokud měl Zikmund na mysli skutečně slony, lze předpokládat, že se v této kapitole objevuje i jiná země než tehdejší Nový svět.

V poslední části kapitoly *O nových ostrovích* se Zikmund vrací ke korespondenci portugalského krále Emanuela s papežem Lvem X. Emanuel na základě zpráv, které dostal od mořeplavců vyslaných za oceán do Nového světa, popisuje nově objevený ostrov Malacha. Podává papeži informace o místním prostředí, obyvatelstvu a přírodních podmínkách.

Předposlední podkapitolou Zikmundova pojednání o Novém světě je vcítění se do života domorodého obyvatelstva. Zikmund se snaží rozebrat, jak tito pohané vnímali smrt či jiné životní strasti. Dochází k závěru, že se pravděpodobně smrti nebáli, a dokonce se jí ani nebránili. Svědčí o tom různé náboženské rituály, během nichž byl člověk obětován pro potřebu obřadu.⁸²

V samotném závěru se Zikmund vrací, ač značně pesimisticky, ke své víře a mluví o lidské zkaženosti. Celý svět chápe jako dílo Satana a místo plné lží, nevěry a vražd. Později

---

⁷⁸ Kapitola „O tom velikomocném a vzácném městě Temixtitam slove a o obyčejích okolních té země a o jich víře zpráva Ferdinanda Kortézia jeho velebnosti císařské učiněna“ In: Kosmografia česká. 1554., list 105.

⁷⁹ Kapitoly „O ostrovích v moři oceánském napoledne nalezených od Yambola kupce jednoho“; „Evilat krajina indská“ In: Kosmografia česká. 1554, list 113–114.

⁸⁰ Tamtéž

⁸¹ Tamtéž

⁸² Kosmografie česká. 1554. List 117.

však svůj názor koriguje a tvrdí, že kdo uvěří v Boha a přijme jeho milosrdenství, tak se na správnou cestu obrátí.

3. Nový svět v soudobé literatuře

Ještě než vznikly kosmografie Sebastiana Münstera a česká verze Zikmunda z Púchova, mohl se raně novověký čtenář dozvědět o Novém světě z krátkých spisů, respektive deníků a dopisů mořeplavců, jako byli Kryštof Kolumbus či Amerigo Vespucci.⁸³ Všeobecně zápisky a deníky těchto mořeplavců byly takřka jedinými dostupnými zdroji pro autory 16. století. Později v 17. a 18. století začal jezuitský řád vypravovat své členy na misijní cesty do Jižní Ameriky, popřípadě na Dálný východ.⁸⁴

Nyní se detailněji podívejme na nejznámější zprávu o Novém světě Ameriga Vespucciho, kterou ve svém díle použil nejen Sebastian Münster. Jedná se o zprávu, o jeho třetí cestě, která se uskutečnila mezi lety 1501 a 1502. Hned po svém příjezdu Vespucci zaslal svoje poznámky svému příteli Lorenzu di Pierfrancesco di Medici. Není však jisté, zda byla zpráva poslána do Lorenzovy rodné Florencie, protože se spolu se svým bratrem Giovannim přesunul do Francie.⁸⁵ Je tedy pravděpodobné, že dopis putoval přímo do Paříže. Nahrává tomu i fakt, že první latinský překlad z italštiny vyhotovil italský stavitel a humanista Giovanni Giocondo, který setrval v Paříži.⁸⁶

Pokud se zaměříme na jazykovou stránku, lze po bez překvapení usoudit, že nejvíce překladů Vespucciho dopisu o třetí plavbě, od různých překladatelů, můžeme najít v univerzální latině. Konkrétně čtrnáct vydání, a také jedno v němčině.⁸⁷ Latinská vydání, zejména ta starší, jsou v kvartu o čtyřech listech. Naopak vydání v němčině jsou také kvartová, avšak v rozsahu 4–8 listů.

Z významnějších děl obsahujících popis cest Ameriga Vespucciho můžeme uvést *Cosmographiae Introductio* Martina Waldseemüllera, vydané roku 1507 v St. Dié.⁸⁸

---

⁸³ Vespucci se zúčastnil čtyř zámořských cest. Avšak nejslavnější z nich byla ta třetí (1501–1502), ze které je dochován dopis Lorenzu di Pierfrancesco di Medici. Název dopisu v latině je „Mundus novus“. Viz KNEIDL: c. d., s. 21–24.

⁸⁴ O obsahu dopisů z misí Čechů v Americe, popřípadě Číně se můžeme dočíst v knize Zdeňka Kalisty. Viz. KALISTA, Zdeněk: *Cesty ve znamení kříže: dopisy a zprávy českých misionářů 17. a 18. věku ze zámořských krajů*. Praha 1947.

⁸⁵ Po vpádu Francouzů do Itálie se Lorenzo i Giovanni přikláněli na stranu Francouzů a prokazovali náklonost jak Karlu VIII., tak i Ludvíku XII. Viz. KNEIDL: c. d., s. 22.

⁸⁶ Tamtéž, s. 23.

⁸⁷ Tamtéž

⁸⁸ Tamtéž, s. 26.

V tomto díle se vůbec poprvé objevuje myšlenka, že by se Nový svět měl pojmenovat po Amerigu Vespuccim.

*Mundus Novus*⁸⁹ byl nejrozšířenějším textem, ke kterému se člověk, zejména měšťan, mohl na počátku 16. století dostat. Je ale těžké říct, v jaké míře se latinské či německé letáky o zámořských objevech vyskytovaly v českých zemích.

Z výzkumu⁹⁰, který před mnoha lety provedl Pravoslav Kneidl, vyplývá, že na českém území se nachází pouze dvě původní vydání Vespucciho *Mundus Novus*. Konkrétně zámecká knihovna v Českém Krumlově obsahuje augšpurské vydání Johannese Otmara z roku 1504. Další vydání je pak v křižovnické knihovně v Praze, zde však dataci neznáme.

3.1 Život a dílo Mikuláše Bakaláře

Vůbec první zpráva v češtině o nově objevených zemích, která se na našem území objevila, byla z tiskařské dílny plzeňského Mikuláše Bakaláře, který vydal *Spis o nových zemích a o Novém světě, o němžto jsme prve žádné známosti neměli ani kdy co slýchali*. Zachoval se pouze jediný výtisk, a to ve Strahovské knihovně Památníku národního písemnictví.⁹¹

Kolem Bakalářova života a jeho zprávě o Novém světě panuje hned několik nejasností. O jeho životě toho víme velmi málo, podle jeho vzdělání a tiskařské produkce ale můžeme aspoň zhruba nastínit jeho pracovní i osobní život. První nejasností je datum vydání zprávy o Novém světě, druhou pak Bakalářův původ.

Zaměříme se nejprve na samotného Mikuláše Bakaláře. Původně se jmenoval Štětina a studoval na univerzitě v Krakově, kde získal titul bakaláře.⁹² Rovnou z univerzity zamířil do Čech, konkrétně do katolické Plzně, nikoli do Prahy k utrakvistům. Lze tak usuzovat pouze na základě nejstarší a poměrně věrohodné zprávy o vypůjčení peněz z roku 1493, která je spojována s jeho plzeňským pobytem.⁹³ V Plzni patřil mezi měšťany, tudíž uměl dobře

---

⁸⁹ Ustálený název pro latinské vydání Vespucciho dopisu o třetí cestě. Viz. KNEIDL: c. d., s. 23–24.

⁹⁰ Výzkum katalogů vědeckých a historických knihoven. KNEIDL: c. d., s. 27.

⁹¹ Tamtéž, s. 29.

⁹² V tehdejší době se titul přijímal i jako příjmení. Viz VOIT, Petr: *Plzeňsko – norimberský vliv na český knihtisk počátku 16. století*. s. 8.

⁹³ Tamtéž, s. 74–85. Viz BĚLOHLÁVEK, Miloslav: *Plzeň a Mikuláš Bakalář*, In: *Mikuláš Bakalář Štětina. Štúdie a materiály o živote a diele slovenského prvotlačiaru v Plzni*. Ed. Leo Kohút. Bratislava 1966.

česky. Po tragédii z roku 1495, kdy ovdověl, se naplno zaměřil na svou knižní produkci. Z roku 1498 je dochován nejstarší Bakalářův knižní exemplář, rozsahem malou knihu, nazvanou *Život Mohamedův*. V této knize můžeme najít jediný relevantní důkaz o původu Bakaláře. Jde o jeho záměnu Galie za Uhry, o kterých se zmiňuje, jako o svém rodišti. Bakaláře je tedy zřejmě slovenského původu.⁹⁴ Dalšími, avšak neprůkaznými argumenty⁹⁵, které by měly poukázat na Bakalářův slovenský původ, jsou určité slovakismy nacházející se v jeho dílech. Jedná se například o sloveso „tlačiti“. Jak ale vyplývá z výzkumu Petra Voita⁹⁶, toto nelze považovat za argument, který by potvrzoval Bakalářův slovenský původ. Jedná se o sloveso, které se v tehdejší době běžně užívalo. Přesně to popsal ve svém článku⁹⁷ již zmíněný Petr Voit: *„Expresivní výraz „tlačiti“ nebyl tedy pocíťován nijak cizorodě, neboť se nepřestal užívat ani v Norimberku, ani v Praze třicátých a čtyřicátých let 16. století. Posloužil dokonce v privilegiu krále Ferdinanda I. při vydání Hájkovy Kroniky české, pak ještě v Olomouci (Litomyšli) a opět v Mladé Boleslavi“*⁹⁸

Další problematickou otázkou je, kdy Bakalář vydal *Spis o nových zemích a o Novém světě*, o němžto jsme prve žádné známosti neměli ani kdy co slychali. Dílo není datováno, avšak náznaky v jeho v tvorbě nám mohou napovědět. Jedná se konkrétně o dvě různá období, která se z hlediska kvality jeho děl značně liší. Na tuto informaci upozorňuje ve svém díle Leo Kohút⁹⁹, který rozdělil Bakalářovu tvorbu na období do roku 1506 a po něm.

Do roku 1506 bojoval Bakalář s materiálními problémy. Jeho švabach neodpovídal malému formátu knih, které tiskl. Značná nečitelnost textu byla také zaviněna jeho snahou o úsporu místa, která se projevovala hustě sázenými řádky, bez mezer mezi nimi.

---

⁹⁴ VOIT: c. d., s. 9. Viz BERNHARD von BREYDENBACH, [Život Mohamedův]. Plzeň, Mikuláš Bakalář 1498 (Soupis 37), fol. D8a „Virgo Theutunicis multum celebrata sacellis, Virgo, quam Ungari maximo thure colunt, hac de gente ortus, precor sanctissima, me ope recepto ruere haud sinas“ (Panno, která jsi velmi oslavovaná vněmeckých kapličkách, panno, kterou Uhři převelmi uctívají, já, pocházející z této krajiny, tě prosím, nejsvětější, dodej mi sil ane nech mne padnout). Opřed-loze této modlitby viz Josef HEJNIC, K prvotisku Mikuláše Bakaláře *Život Mohamedův*, Listy filologické 107, 1984, s. 41–44, dle PIUS II., papa, Epistolae familiares. Nürnberg, Anton Koberger 1481 (HC 151), kde původní verš zněl „Virgo, quam multo Gallia thure colit“.

⁹⁵ Mikuláš Bakalář *Štetina. Štúdie a materiály o živote a diele slovenského prvotlačiaru v Plzni*. Ed. Leo Kohút. Bratislava 1966. s. 25.

⁹⁶ VOIT: c. d., s. 9–10.

⁹⁷ Tamtéž, s. 10.

⁹⁸ Tamtéž

⁹⁹ KNEIDL: c. d., s. 32. Viz KOHÚT, L.: *Typografía a výtvarná výzdoba Bakalářových tlači*. s. 62–73.

Mezery mezi slovy byly co nejmenší, aby ušetřil místo. Všechny výtisky do zmiňovaného roku měly stejný styl i charakter.

Po roce 1506 nastává zvrát, který Bakalářovu tvorbu dočista změní. Výborně to ve své knize vystihl právě Leo Kohút: „*Po roku 1506 možno hovoriť o zvrate v Bakalárovej dielni. Vydavateľ a tlačiar, nespokojný s doterajšou úrodou svojich tlačí, obstaráva si ďalšie sady švabachového písma; okrem vlastnej remeslnej činnosti začína spolupracovať s norimberským kníhtlačiarom Hieronymom Höltzelom a s ním vydáva v koprodukcii jednolistové kalendáre a snád' aj iné druhy tlačí. Toto druhé obdobie predstavuje nám Bakalára v novom svetle a je po každej stránke náročnejšie ... Celkove hodnotíme typografiu Bakalárových tlačí po roku 1506 jako výraz hľadania vyššej úrovne tlače.*“¹⁰⁰ Z této citace je patrné, že rok 1506 byl pro Bakaláře zlomový a odrazil se i v jeho zprávě o Novém světě, což nám pomůže k její dataci.

Bakalář začíná ve svých knihách využívat jednoduchosti, která má podpořit čtivost díla, podklady pro své knihy zpracovává zcela po svém. Téma, kterému se zrovna věnuje, se snaží zpracovat tak, aby bylo čtivé i pro méně vzdělané vrstvy. To obnáší zkrácení původního textu, avšak zanechává vše, co může být pro cílovou vrstvu obyvatelstva zajímavé.

3.2 Spis o nových zemích

Podobný postup autor použil i ve svém *Spisu o nových zemích*, němžto jsme prve žádné známosti neměli ani kdy co slýchali. Podkladem Bakalářova vydání je dopis Ameriga Vespucciho o jeho třetí plavbě do Nového světa. Dopis tvoří střední část Bakalářova spisu. Bakalář texty, ze kterých čerpal, ve svých dílech značně zestručňoval a nebylo tomu jinak ani v případě Vespucciho dopisu.¹⁰¹ Vespucciho *Mundus Novus* nebyl jediným pramenem, který Bakalář ve své práci využil, ačkoliv jej přímo neuvedl. Můžeme zde najít náznaky z Kolumbova dopisu Sanchézovi. Konkrétně větu: „*A našli země veliké a lidí bez čísla v nich*“¹⁰² Podobnost najdeme i v závěru spisu.¹⁰³

Co se týče začátku spisu, je tu samozřejmě kladen důraz na chválu určenou Ferdinandu II. Aragonskému a jeho ženě, Isabelě Kastilské. Dále se dostáváme k pojednání

---

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 73.

¹⁰¹ KNEIDL: c. d., s. 34.

¹⁰² Tamtéž, s. 6.

¹⁰³ Tamtéž, s. 37.

o námořnících, kteří se vypravili za tzv. Herkulovy sloupy.¹⁰⁴ Jedná se o předkolumbovské plavby, které pravděpodobně neskončily příplutím k břehům Nového světa. Bylo tomu tak většinou z důvodu nedostatku zásob.

Ve spisu můžeme nalézt poměrně detailní popis prostředků, které výpravě poskytli Ferdinand a jeho žena Isabela, ale také, co mořeplavci na oplátku nabídli králi. Spis se konkrétně zmiňuje o datu vyplutí: „*Léta božieho tisícieho pětistého prvého vyjeli jsme z země hispánské dne 14. Měsíce máje se třimi koráby, abychom ohledali ten nový svět.*“¹⁰⁵ Následuje popis cesty a ostrovů. Poté se po 16 měsících plavby, dne 7. srpna roku 1502, dostávají k břehům Nového světa. Následuje zpráva o obyvatelstvu, která je až pozoruhodně detailní. Tomu se však nelze divit, protože pro Evropana 16. století byli obyvatelé Nového světa něčím novým. Vespucci a samozřejmě i jiní mořeplavci pokládali za nutné tyto informace předat dál na Starý kontinent.

Pojďme se však zaměřit na samotný text *Spisu o nových zemích*. Začátek Bakalářova spisu se zaměřuje na oslavu královského páru Ferdinanda II. Aragonského a Isabely Kastilské. V další části se Bakalář zmiňuje o počátcích zámořských plaveb směrem na západ. Námořníci nemohli však vědět, kam jejich výprava směřuje a hlavně, jak daleká cesta to bude. Proto se orientovali podle hvězd a měřením hloubky zjišťovali, jestli se náhodou neblíží k pevnině.¹⁰⁶

Po více neúspěšných plavbách byli blíže nespécifikovaní námořníci nuceni požádat španělského krále o pomoc při financování plaveb. Ferdinand zprvu jejich žádostem nevyhověl, nicméně po příslibu, že tyto cesty něco přinesou celému království, financoval celou výpravu.¹⁰⁷

V následujícím odstavci Bakalářova spisu se dostáváme již ke konkrétní osobě, která ovlivnila věhlas Nového Světa v Evropě asi nejvíce. Jedná se o Ameriga Vespucciho a jeho třetí plavbu k břehům Nového světa. Jeho dílo *Mundus Novus* je základním kamenem toho spisu.

Jak již bylo uvedeno výše, plavba se uskutečnila roku 1501 a trvala více než 16 měsíců. Vespucci zde popisuje jednotlivé části své výpravy. Například proplutí

---

¹⁰⁴ Dnešní Gibraltar. Viz. KNEIDL: c. d., s. 35.

¹⁰⁵ Spis o nových zemích. In: KNEIDL: c. d., s. 5

¹⁰⁶ Tamtéž

¹⁰⁷ Tamtéž

Kanárským souostrovím. K břehům Nového světa se Vespucciho výprava dostává 7. srpna roku 1502.¹⁰⁸ Výprava zakotvila na jednom z menších ostrovů poblíž brazilského pobřeží. Vespucci líčí, jak ostrovy několikrát objížděli a často se setkávali s místními obyvateli.

Právě podrobný popis obyvatelstva je v podání Bakaláře, respektive Ameriga Vespucciho, velmi zajímavý, protože jej detailně charakterizuje. Líčí jej jako lid tichý a přátelský. Muži i ženy zde chodí nazí bez sebemenších oděvů, které by zakrývaly intimní partie. Vespucci polemizuje nad jejich červenou barvou kůže. Usuzuje, že je to vlivem absence oblečení, ale hlavně kvůli neustálé přítomnosti slunce, které je spaluje každý den. Vlasy mají dlouhé a černé, v obličejí různě propíchané otvory, tak aby se jim do kůže vlezly všelijaké předměty. Tato tradice propíchování obličeje patří pouze mužům, ženy si propichují pouze uši.¹⁰⁹

Vespucci uvádí jeden netradiční obyčej domorodců, na němž se dá dobře demonstrovat jeho zájem vše zachytit a podělit se o to s obyvateli Evropy. Aby domorodní muži své ženy dostatečně sexuálně uspokojili, nechávají se od blíže nespecifikovaného zvířete kousnout do svých intimních partií. Zasažená oblast poměrně rychle oteče, a tím se mužské intimní partie razantně zvětší.¹¹⁰

Vylíčena je i naprostá bezstarostnost ve věcech, které jsou pro běžného Evropana důležité. Jedná se hlavně o věrnost jedné ženě nebo respekt k nějakému právnímu řádu. Vespucci uvádí, že domorodci věří v posmrtný život¹¹¹ a často mezi sebou soupeří v různých soubojích na život a na smrt. Vespucci zde popisuje i určitý druh kanibalismu.¹¹²

V další části svého dopisu se zmiňuje o jakési nápravě obyvatelstva, kterému se Evropané snaží vymluvit jeho zvyky. Popisuje fyzické dispozice mužů, žen a dětí. Dle Vespucciho jim jejich nahota domorodců nebyla příjemná a po nějaké době se je snažili přesvědčit, že by se měli začít oblékat.

---

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 7.

¹⁰⁹ Spis o nových zemích. In: KNEIDL: c. d., s. 8

¹¹⁰ Tamtéž

¹¹¹ Tamtéž, s. 9.

¹¹² Lidské maso jim není cizí, ale není to to jediné, co požívají. In: KNEIDL: c. d., s. 9

Dozvídáme se o medicíně, kterou domorodé obyvatelstvo praktikovalo. „*Jsú živi sto let a padesáte let, a ač kto z nich někdy nemocen, hnedky se sám nějakým kořením uzdraví. ... Nikdy tam moru nebývá ani která nemoc ...*“¹¹³

Část textu je věnována i přírodním podmínkám. Lesy jsou husté a plné divoké zvěře, kvůli které se místní domorodé obyvatelstvo bojí chodit na lov. Půda je úrodná a plodná. Země je velmi členitá, bohatá na velké hory, nebo naopak úrodné nížiny s velkým počtem řek. Ovočné stromy se podobají plody těm evropským, k mání je velké množství bylin a koření. Zmiňuje se rovněž velké množství zlata.¹¹⁴

Když se král Ferdinand II. Aragonský a jeho žena Isabela Kastilská dozvěděli o této bohaté zemi, okamžitě vyslali další výpravy na podporu již stávajících kolonistů. Domorodcům také nechali dovézt šaty. Dovezen nebyl jen materiální majetek, ale také vzdělání lidí, kteří měli za úkol domorodé obyvatele naučit civilizovanějšímu chování. Jelikož nebyl zaznamenán ani žádný chovný dobytek, poslal Ferdinand několik lodí s krávy, ovce či prasaty. Zvířata se měla dále množit a tím se v kolonii rozšířit.¹¹⁵

V závěru svého dopisu se Vespucci zmiňuje o názvech 5 ostrovů, na kterých pobýval. První byl pojmenován „ostrov Boží“, protože byl nalezen božím osudem. Druhý ostrov se jmenuje „Ferdinandův“ po španělském králi Ferdinandovi, třetí nese jméno po jeho ženě Isabele, čtvrtý je ostrov Hispánský a pátý Hispaniolský.¹¹⁶

---

¹¹³ Spis o nových zemích. In: KNEIDL: c. d., s. 10.

¹¹⁴ Tamtéž

¹¹⁵ Tamtéž, s. 12.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 13.

4. Komparace textů Zikmunda z Púchova a Mikuláše Bakaláře

Tato kapitola se zaměří na komparaci kapitoly O nových ostrovích Zikmunda z Púchova a Spisu o nových zemiach Mikuláše Bakaláře

V úvodu této kapitoly je důležité si připomenout, že prameny z 16. století, které jsem pro tuto práci zvolil, dělí bezmála 50 let. V období mezi vydáním Bakalářova spisu a překladem Zikmundovy *Kosmografie české* probíhal největší rozmach v zámořských objevech a událo se toho opravdu mnoho. V souvislosti s těmito plavbami za Atlantik vznikaly v Evropě různé práce, které byly velice žádané, a každý autor se snažil přijít s něčím novým. Je tedy více než pravděpodobné, že mezi nimi najdeme velké rozdíly.

Základním rozdílem mezi *Spisem o nových zemiach* Mikuláše Bakaláře a kapitolou *O nových ostrovích* Zikmunda z Púchova je, že Bakalář využil do svého spisu jednu, respektive dvě zprávy španělských mořeplavců. Konkrétně tedy zprávu o třetí plavbě Ameriga Vespucciho, nazvanou *Mundus Novus*, s prvky Kolumbových zpráv, ač je přímo ve svém spise nezmiňuje.¹¹⁷ Naopak Zikmund pojal své dílo o Novém světě daleko obsírněji. Využívá mnohem více zdrojů, které přinášejí více informací nejen o Novém světě. Zikmund využívá zprávy, které se do Evropy dostaly na konci 15. století nebo byly napsány v průběhu první poloviny 16. století. Čtenáři se tedy dostávají informace z více stran, díky čemuž si může vytvořit svůj vlastní, detailnější názor na Nový svět.

Pokud se na obě díla zaměříme podrobněji, najdeme v nich určité shody. U obou se v úvodu nachází jakési seznámení s počátky zámořských plaveb, jak Evropané došli k myšlence, že cestou na západ musí dorazit k nějaké zemi a jakými prostředky museli disponovat, aby mohli tyto plavby uskutečnit. Totožně je zdůrazňován panovník, který zpravidla tyto plavby financoval. Těmito informacemi však podobnost mezi dvěma zmíněnými autory končí, tedy až na *Mundus Novus* Ameriga Vespucciho, který se objevuje v obou zmíněných dílech. Nicméně každý jej pojal trochu jinak.

V Bakalářově podání, až na úvodní pasáž věnované španělskému králi Ferdinandovi II. Aragonskému a jeho ženě Isabele Kastilské, popřípadě prvním zprávám o pokusech plavit se na západ, se jedná v podstatě o přepis dopisu Ameriga Vespucciho, ač velmi zestručněného, jak jsem uvedl výše.¹¹⁸ Tento dopis pojednává o jeho třetí plavbě za Atlantik

---

¹¹⁷ Viz kapitolu: Spis o nových zemiach, o němžto jsme prve žádné známosti neměli ani kdy co slýchali.

¹¹⁸ Viz kapitolu: Spis o nových zemiach, o němžto jsme prve žádné známosti neměli ani kdy co slýchali.

a je jednou z nejrozšířenějších zpráv o Novém světě vůbec. Informace podané prostřednictvím této zprávy jsou velmi detailní a jsou prezentovány formou vyprávění zážitků, které na své plavbě Vespucci zažil.¹¹⁹ Jedná se o subjektivní zobrazení Nového světa, tak jak jej autor viděl, což se určitě nedá říct o Zikmundově kapitole *O nových ostrovích* obsažené v jeho *Kosmografii české*. Zikmund měl přeci jen více možností, jak od různých mořeplavců získat informace o Novém světě. Vzhledem k tomu, že se jedná pouze o jednu zprávu, respektive dvě, pokud zahrneme prvky z Kolumbových spisů, je Bakalářovo dílo velmi čtivé a podává čtenáři Nový svět tak, jak jej Vespucci na začátku 16. století viděl.

Zikmund naopak svoje pojednání o Novém světě uspořádal z hlediska chronologického i faktografického poměrně chaoticky. Na jedné straně celková koncepce *Kosmografie české*. Kapitola o Novém světě je umístěna mezi pojednáním o Indii a posléze Africe, což mohlo být pro budoucí čtenáře vcelku matoucí. Ale v době, kdy *Kosmografie* vznikla, nemohl autor vědět, kam Nový svět zařadit. Jak je známo, že si Kryštof Kolumbus původně myslel, že doplul do Indie. To je možný důvod zařazení kapitoly *O Novém světě* hned za kapitolu „*O Indii*“. Samotná koncepce kapitoly *O nových ostrovích* na straně druhé. Zikmund začíná plavbou Kryštofa Kolumba a objevení nových ostrovů, které pojmenoval Hysspana a Johanna. Pokračuje delším pojednáním o domorodém obyvatelstvu, o jejich zvycích a chování. Následuje podkapitola o počátcích objevných cest Portugalců na západ a v souvislosti s touto podkapitolou navazuje Zikmund na plavbu Fernanda Magallanese, kterému se jako prvnímu podařilo obeplout svět, respektive jeho posádce. Magallanese 27. dubna roku 1521 umírá na rozličných ostrovech, dnešních Filipínách.¹²⁰ Doposud Zikmund stavěl text chronologicky, nicméně pokračuje podkapitolou o třetí plavbě Kryštofa Kolumba, která proběhla o 20 let dříve, než Fernando Magallanes vyplul. Následně navazuje pojednáním o všech čtyřech plavbách Ameriga Vespucciho, který se taktéž svých výprav zúčastnil dříve než Magallanes. Toto považuji za jeden z větších nedostatků kapitoly *O nových Ostrovích v Kosmografii české*.

Naopak bych rád vyzdvihl rozčlenění informací do jednotlivých podkapitol, což přispívá k přehlednosti textu, ač není úplně chronologicky uspořádan. Nicméně informace, které na tehdejší dobu Zikmund o Novém světě obyvatelům Českých zemí podal, daleko přesahují výše zmíněné nedostatky. Důležitou podkapitolou, která je součástí

---

¹¹⁹ Viz kapitolu Spis o nových zemích

¹²⁰ Kosmografia česká. 1554., list 98; BAUMGARDT, Rudolf. Fernao Magalhaes: *Příběh první plavby kolem světa*. Praha 1943, s. 258.

kapitoly *O nových ostrovích*, je pojednání o plavbě a objevení Aztécké říše španělským conquistadorem Hernánem Cortésem.¹²¹ Tato kapitola přináší úplně nový pohled na obyvatelstvo a celkově na Nový svět. Ve zprávách Ameriga Vespucciho se lze dočíst o domorodém obyvatelstvu, které se jeví jako prosté a pro tehdejšího člověka ze starého kontinentu zcela necivilizované. Naopak pasáž o Aztécké říši Hernána Cortése pojednává o bohaté říši, která má určitá pravidla a komunitu. Podobnost s Vespuccim však najdeme i zde. Přeci jen oba mořeplavci podávají informace o domorodém, prakticky necivilizovaném obyvatelstvu, které má podobné zvyky a tradice. Příkladem jsou obětní rituály či polygamie.¹²²

Vraťme se však ještě ke spisu samotného Cortése, jemuž je v *Kosmografii české* věnována právě jedna podkapitola.¹²³ Spis obsahuje pojednání o obrovském bohatství věhlasného města Temixtitam¹²⁴, jeho obyvatelstvu a víře v neznámé bohy. Tento spis byl zaslán císaři Karlu V., pro kterého měla informace o takto bohatém městě velký význam, zejména pak z hlediska možného přínosu pro císařství. Tuto podkapitulu uvádím jako srovnání s Bakalářovým *Spisem o nových zemích* proto, že na rozdíl od Vespucciho pojednání o třetí plavbě do Nového světa uvedeném v Bakalářově díle, které je značně zestručněné a obsahuje jen základní informace o nově objevené zemi. Cortésovy poznatky jsou daleko detailnější a zajímavější. Cortésovým spisům je věnována téměř jedna třetina kapitoly *O nových ostrovích*.

Naopak oba prameny se do značné míry shodují v oblasti geografie. Oba autoři mluví o nové zemi a příplutí na pláži, až na menší popis prvotního dojmu z okolní krajiny se však nedozvíme téměř nic. Autoři hned přistupují k popisu obyvatelstva, které potkali. Bakalář zde předkládá popisu prostého obyvatelstva z Vespucciho pohledu. Naopak v Zikmundově kosmografii najdeme o obyvatelstvu komplexnější informace, zejména již ve zmíněné pasáži věnované Cortésovým dopisům.

Vzhledem k tomu, o jak velký objev se jednalo, oba prameny geografické faktory spíše zanedbávají. Na druhou stranu informace o obyvatelstvu, aspoň tedy v Zikmundově kosmografii, jsou velmi rozsáhlé a v určitých pasážích velmi detailní.

---

¹²¹ Kosmografia česká. 1554., list 105–110.

¹²² Spis o nových zemích. In: KNEIDL: c. d., s. 9.; Kosmografia česká. 1554., list 108–110.

¹²³ Kosmografia česká. 1554., list 110.

¹²⁴ Jedná se o centrum Aztécké říše, město Tenochtitlán. Dnešní Ciudad de México.

Rozdílů a podobností najdeme mezi těmito dvěma prameny mnoho. Nejzásadnější rozdíl však spočívá v rozsahu obou pojednání o Novém světě. Na vině jsou bezpochyby období, v němž byla díla napsána. Bakalář psal *Spis o nových zemích* hned na počátku 16. století a měl omezené množství dostupných informací o Novém světě, tudíž se stručnému a rozsahově málo rozmanitému dílu nelze divit. Naopak Zikmund vyhotovil svůj překlad o téměř 50 let později a materiálů, které se do té doby do Evropy dostaly, měl k dispozici podstatně více. Proto je jeho dílo mnohem rozmanitější, obsahově rozsáhlejší a informačně bohatší. V druhé řadě pak informace o obyvatelstvu, kterých se českému čtenáři, zejména díky Cortésovým dopisům o Aztécké říši, dostalo velmi mnoho. Ranně novověký čtenář si tak mohl udělat představu o úplně jiném životě, než doposud znal.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabýval rekonstrukcí obrazu Nového světa v *Kosmografii české* Zikmunda z Púchova a české soudobé literatuře 16. století. Zikmund byl dvorem krále Ferdinanda I. Habsburského pověřen, aby vyhotovil překlad latinské verze Münsterovy kosmografie – *Cosmographia Universalis*. Český překlad obsahoval více než 1800 stran a stal se nejrozsáhlejším dílem v českých zemích. Kosmografie Zikmunda z Púchova získala velkou popularitu a mnoho autorů se jí věnovalo právě kvůli jejímu rozsahu, který byl na tehdejší dobu nevídaný. Bohužel z jejich strany nedošlo k detailnějšímu prozkoumání samotného obsahu, což je dle mého názoru velká škoda. Zejména pak kapitola *O nových ostrovích*, která pojednává o Novém světě, je v české literatuře prozkoumána jen velmi okrajově. Tedy kromě prací předního českého odborníka na problematiku Nového světa, Oldřicha Kašpara, který právě tuto kapitolu ve svých pracích¹²⁵ rozebírá. Zahnuje ji však do celkového pojetí české literatury 16.–19. století. Nedílnou součástí této práce byla analýza díla Mikuláše Bakaláře – *Spis o nových zemiach a o Novém světě, o němžto jsme prve žádné známosti neměli anico kdy slýchali*, která mi pomohla najít odpověď na otázky položené v úvodu práce.

Na začátku práce jsem nastínil několik faktorů, které ovlivnily samotný vznik kosmografií v Evropě. Zmínil jsem vnímání Nového světa v předkolumbovské době, kdy nebyly břehy nově objeveného kontinentu známy. Tedy pokud nebudeme brát v potaz Staroislandské ságy dokazující, že se Vikingové doplavili k břehům Severní Ameriky. Dále jsem krátce zmínil nástup nového panovnického rodu v českých zemích, kterým se stali roku 1526 Habsburkové. Ti vnesli do českého prostoru zájem o vědu a tehdy již probíhající zámořské objevy.

Důležitým faktorem, který osvětluje příliv informací o Novém světě je příchod jezuitů do Českých zemí roku 1556. Mezi členy jezuitského řádu bylo mnoho Španělů, kteří se zasloužili o rozvoj kultury a zájem o již objevený Nový svět.

---

¹²⁵ KAŠPAR, Oldřich.: *Morava a Nový svět: (velké zámořské objevy a jejich ohlas v českých zemích)*. Praha 1992.; KAŠPAR, Oldřich – PEŠEK, Jiří: *Zprávy o Novém Světě v knihovnách pražských měšťanů*. Praha 1988. předbělohorského období. In: *Pražský sborník historický XXI*, 1988.; KAŠPAR, Oldřich: *Nový svět v české a evropské literatuře 16.–19. století*. Praha 1983.; KAŠPAR, Oldřich: *Nový svět v české literatuře 16. století*. In: *Studia Ethnologica Pragensia* 1/2015.

Jedním z dílčích úkolů této práce bylo vymezení pojmu kosmografie. Tento pojem byl až do začátku 16. století v Evropě zcela neznámí. Kosmografie původně znamenala totéž, co geografie. Protože se v praxi začal tento pojem využívat čím dál častěji, bylo potřeba jeho význam vymezit. O to se jako první postarali Johannes Werner a Petr Apian. O nejvýznamnější práci tohoto typu se zasloužil Sebastian Münster, který sepsal svoji *Cosmographii* roku 1544. Na základě své práce udával směr pozdějším pracím ostatních autorů. Před Münsterem se jednalo pouze o krátké kosmografické spisy, které neměly příliš velký význam.

Dalším cílem této práce bylo přiblížit osobnost Sebastiana Münstera, hlavního představitele kosmografických prací. Domnívám se, že v rámci první kapitoly jsem tento cíl splnil a dostal se tak k jádru práce, jímž bylo zpracování komplexního rozboru *Kosmografie české Zikmunda z Púchova*. Zabýval jsem se životem autora, samotnou koncepcí celé kosmografie od přemluvy až po skonání světa, a nakonec kapitolou *O nových ostrovích*, která byla pro tuto bakalářskou práci stěžejní.

Pro celkové splnění všech cílů bylo potřeba vybrat si ještě jeden pramen z období 16. století, pojednávající o Novém světě, na základě něhož bych mohl analyzovat rozdíly mezi jednotlivými pracemi autorů. Nabízelo se poměrně rozsáhlé dílo Juana de Léryho, v českém překladu *Historie plavení se do Ameriky, kteráž i Brasilia slove*. Od toho jsem nakonec ustoupil z důvodu velkého rozsahu tohoto díla a jeho celkové koncepce, která není pro účely této práce vhodná. Vybral jsem tedy autora Mikuláše Bakaláře a jeho *Spis o nových zemích a o Novém světě, o němžto jsme prve žádné známosti neměli anico kdy slýchali*, který je z hlediska cíle této práce mnohem vhodnější.

Stěžejní otázkou této práce bylo zjistit, do jaké míry se v obou pramenech liší informace z hlediska popisu obyvatelstva a geografických faktorů. Nyní shrnu strukturu práce, díky níž jsem se dopracoval k odpovědi na výše uvedenou otázku.

Samotným jádrem práce byla komparace obou zmíněných pramenů. Abych ji však mohl provést, musel jsem detailně obě tato díla rozebrat. Nicméně jedním z mých záměrů bylo osvětlit celou problematiku i laikům, kteří by se k pojmům kosmografie, Nový svět, Mikuláš Bakalář nebo Zikmund z Púchova dostali právě prostřednictvím této práce. Proto jsem zvolil postup, ve kterém jsem vysvětlil, co vlastně kosmografie znamená, kdo je hlavním představitelem, kdo je Zikmund z Púchova, popřípadě kdo je Mikuláš Bakalář. Samozřejmě jsem práci rozdělil do kapitol, ve kterých se každému prameni věnuji zvlášť.

Každá kapitola rovněž obsahuje komplexní rozbor samotných pramenů. Poslední kapitolou, která je v této bakalářské práci uvedena, je pak samotné porovnání obou pramenů.

Ve výše komparovaných pramenech jsem našel méně či více patrné rozdíly. Pokud mám v závěru zmínit ty nejdůležitější, tak se jedná například o rozsah a informace o obyvatelstvu. Rozsahem informací o Novém světě a jeho obyvatelích jednoznačně dominuje *Kosmografie česká* Zikmunda z Púchova. Konkrétně pak pasáž věnována H. Cortésovi, kde se můžeme dozvědět o obyvatelích Aztécké říše, jejich rituálech nebo hygienických návycích krále Montezumy. Naopak určitou podobnost vidím v pojetí geografického pohledu na Nový svět. Oba autoři se v úvodu svých spisů věnují samotné cestě na západ k Novému světu, ale nepouštějí se do nikterak rozsáhlého popisu krajiny, kterou mořeplavci objevili. Můžeme tedy říct, že geografický pohled na Nový svět se mezi oběma pracemi neliší.

Za pozornost také stojí nová témata, která kosmografie oproti Bakalářovu spisu přinesla. Za ten nejdůležitější považuji informace o Aztécké říši. Oproti Vespucciho informacím o prostém obyvatelstvu H. Cortés podává detailní informace o Aztécké říši, vyspělém národu, který přinesl úplně nový pohled na mimoevropské obyvatelstvo.

Důvodem výše zmíněných rozdílů je téměř 50letý odstup mezi oběma díly. Zikmund měl tak daleko větší možnost získat různé kopie spisů a dopisů, které přicházely z Nového světa. Odpovědí na stěžejní otázky práce tedy je, že *Kosmografie česká* se výrazně liší množstvím informací o obyvatelstvu a detailnějším popisem jejich zvyků a kultury.

V závěru této práce bych rád podotknul, že možnosti dalšího bádání jsou vzhledem obrovskému informačnímu rozsahu *Kosmografie české* opravdu velké. Doposud se tématu kosmografie věnuje jen několik historiků, což je vzhledem k významu této knihy z 16. století poměrně škoda.

The summary

The purpose of this bachelor thesis is to reconstruct the view of the New world in *Kosmografie česká* of Zikmund from Púchov and other Czech contemporary literature of the 16th century as well. As the selected secondary source, which has been chosen for the reason of this thesis is *Spis o nových zemích a o Novém světě, o němžto jsme prve žádné známosti neměli anico kdy slýchali* of Mikuláš Bakalář. The crucial questions are, if the *Kosmografie česká* of Zikmund from Púchov and the *Spis o nových zemích* have different informations od population and geography factors?

The inception of this thesis is devoted to the introduction of general problematics during the beginnings of overseas discoveries, the formation of cosmography itself and finally the introduction of the most important authors who have been interested by cosmographies.

The other part of this thesis includes the introduction of methodology and objectives which have been used in this thesis. The main principle is detailed analysis of both sources, including the circumstances of their origin and the life of each author. Firstly, we are going to analyze *Kosmografie česká* of Zikmund from Púchov. Secondly, there is the analysis of Bakalář's *Spis o nových zemích* as well. The result of this research is the comparison of both sources and response of the crucial question with partial goals.

Seznam pramenů a literatury

Prameny:

MÜNSTER, Sebastian: *Kozmografia Česká: To jest wyspáníi o položeníi krajin neb zemii y obyčejích národuow wsseho swieta a hystorii podlé počtu leth naněm zběhlých, prwé nikdá tak pospolku w žádném jazyku newidaná.* Praha 1554. Překlad: Zikmund mladší Z PÚCHOVA.

Spis o nových zemích a o novém světě. Faksimilie a výklad plzeňského tisku Mikuláše Bakaláře z roku 1506. [Ed.]: Kneidl, Pravoslav. Praha : Památník národního písemnictví, 1981. 189 s. + obr. příl.

Sekundární literatura:

BAUMGARDT, Rudolf: *Fernão Magalhães: příběh první plavby kolem světa.* 4. vyd. Praha: Orbis, 1943. 301 s.

HORÁK, Bohuslav: *Dějiny zeměpisu. 2. [díl], Doba velkých objevů (15. a 16. století).* 1. vyd. Praha: ČSAV, 1958. 177 s. Práce ČSAV. Sekce geologicko-geografická.

KALISTA, Zdeněk, ed.: *Cesty ve znamení kříže: dopisy a zprávy českých misionářů 17. a 18. věku ze zámořských krajů.* 2. vyd. V Praze: Katolický literární klub, 1947. 334 s., [8] l. obr. příl. Knihy Katolického Literárního Klubu; roč. VIII. sv. 6.

KAŠPAR, Oldřich: *Morava a Nový svět: (velké zámořské objevy a jejich ohlas v českých zemích).* Praha: Danal, [1992]. [20] s.

KAŠPAR, Oldřich: *Nový svět v české a evropské literatuře 16.–19. století.* 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1980 [v tiráži spr.] 1983. 121 s. Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica. Monographia; 84/1980.

KAŠPAR, Oldřich: *Nový svět v české literatuře 16. století.* [online]. In: *Studia Ethnologica Pragensia* 1/2015. [cit. 16. 5. 2018]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/11066151-Novy-svet-v-ceske-literature-16-stoleti.html>

KAŠPAR, Oldřich: *Soupis pramenů k dějinám zámořských objevů a dobývání Nového světa ve fondech Národní knihovny v Praze*. Praha: Národní knihovna v Praze, 1992. 134 s., 11 s. obr. příl. Edice oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny v Praze. ISBN 80-7050-127-8.

KAŠPAR, Oldřich – PEŠEK, Jiří: *Zprávy o Novém Světě v knihovnách pražských měšťanů předbělohorského období*. In: *Pražský sborník historický XXI*, 1988

KOPECKÝ, Milan: *Literární dílo Mikuláše Konáče z Hodiškova: Příspěvky k poznání české literatury v období renesance*. 1. vyd. Praha: SPN, 1962. 218, [2] s. Spisy University J. E. Purkyně v Brně. Filosofická fak.; Sv. 74.

KREJČOVÁ, Markéta: *Katolická reformace v Kosmografii české Zikmunda z Púchova*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.

Mikuláš Bakalár Štetina: štúdie a materiály o živote a diele slovenského prvotlačiaru v Plzni. Ed. Leo Kohút. Bratislava : SAV, 1966.

MOCNÁ, Dagmar a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. 699 s. ISBN 80-7185-669-X.

NOVÁČKOVÁ, Pavlína: *Knihy a knihovny v pozůstalostech olomouckých měšťanů v letech 1645–1689*. Olomouc, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

NOVOTNÝ, Vojtěch: *Cargo kult, český vědecký*. [online]. In: *Časopis Vesmír*, vydání 79, 2000/5. [cit. 16. 5. 2018]. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2000/cislo-5/kargo-kult-cesky-vedecky.html>

PALACKÝ, František: *Náklad na vydání Kosmografie české r. 1554*. In: *Časopis Českého museum*. Praha 1831, roč. 5., sv. 1., s. 439–440

PÁNEK, Jaroslav: *Praha a střeoevropské metropole v Kosmografii české Zikmunda z Puchova*. In: JÍŠOVÁ, Kateřina (ed.): *V komnatách paláců – v ulicích měst*. Sborník příspěvků věnovaných Václavu Ledvinkovi k šedesátým narozeninám. Praha 2007

STODŮLKA, Martin. *Obraz střeoevropského prostoru v Kosmografii české*. Olomouc, 2017. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

TYL, Zdeněk – HAUSER, Přemysl: *Památky staročeské literatury ze čtyř století* [online]. In: Časopis Naše řeč, ročník 41 (1958), číslo 7-8, s. 217-224. [cit. 16. 5. 2018]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4638>

VOIT, Petr: *Plzeňsko – norimberský vliv na český knihtisk počátku 16. století*. [online]. [cit. 16. 5. 2018] Dostupné z: <http://docplayer.cz/15787164-Plzensko-norimbersky-vliv-na-cesky-knihtisk-pocatku-16-stoleti.html>

Vývoj mapového zobrazení území Československé republiky. [Díl] 1, Mapy českých zemí do poloviny 18. století. 1. vyd. Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie, 1959. 68 s., [22] s. obr. příl.